

Dossier: «Jornada laboral, productivitat i intel·ligència artificial» coordinat per Pau Cortadas Guasch

EDITORIAL

Jornada laboral, productivitat i intel·ligència artificial

Pau Cortadas Guasch

Professor dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC)

Aquest dossier de la revista *Oikonomics* que presentem aquí aborda dues qüestions de gran rellevància i interrelacionades: la reducció de la jornada laboral i l'impacte de la intel·ligència artificial (IA) en el treball. Ambdues temàtiques presenten múltiples matisos i punts de vista que fan necessari un debat profund i ben fonamentat en el marc d'aquesta revista.

La reducció de la jornada laboral ha adquirit protagonisme en els darrers anys. En l'àmbit de l'ocupació, es planteja habitualment que la disminució d'hores treballades per individu podria facilitar la incorporació de nous treballadors per cobrir les hores reduïdes. Aquesta mesura, segons alguns sectors, es perfila com a generadora d'ocupació.

Ara bé, sense una reducció dels costos salarials, és raonable esperar un augment de la contractació? Els resultats no són clars ni immediats. Si les empreses poden mantenir el mateix nivell de producció amb les hores actuals, per què necessitarien ampliar la plantilla? A més, sense una disminució proporcional del salari, és factible exigir normativament que les empreses incrementin el nombre de treballadors?

La qüestió clau rau en la productivitat i la seva evolució, així com en els costos laborals unitaris (CLUN). Un equilibri entre aquestes dues variables és essencial per garantir la competitivitat de l'economia espanyola. No en va, la descompensació entre els increments salarials i els augments de productivitat va ser un dels factors que va contribuir a la crisi del 2008, mentre que el control dels salaris va esdevenir una de les mesures necessàries per recuperar la competitivitat durant l'etapa de recuperació posterior.

La reducció de la jornada laboral, si no ve acompanyada d'un augment proporcional de la productivitat, comportarà un increment dels costos laborals unitaris. Si es redueixen les hores de treball sense reduir salaris, i la productivitat no puja, tindrem un problema d'augment de costos laborals, especialment si els empresaris han de contractar més treballadors per recuperar el nivell productiu. En aquest sentit, per assolir un avenç en termes de conciliació, cal assegurar que les mesures adoptades siguin efectives en totes dues vessants.

En aquest context, la IA emergeix com un factor determinant per incrementar la productivitat, cosa que permet una reducció de les hores laborals sense perjudicar la competitivitat ni els ingressos de treballadors i empreses. Tanmateix, aquest equilibri és fràgil i complex; si no s'assoleix simultàniament, es podrien generar efectes adversos com pèrdues de llocs de treball, reduccions de beneficis empresarials, o ambdós alhora. I si empresaris o treballadors no actuen en benefici mutu, sinó propi, els resultats conjunts no seran eficients.

Per il·lustrar aquesta temàtica, la present edició d'*Oikonomics* explora diversos aspectes clau. D'una banda, analitza l'evolució històrica de la jornada laboral, destacant una tendència generalitzada de reducció d'hores de treball impulsada per guanys en productivitat i canvis estructurals. De l'altra, ofereix una visió crítica sobre els desafiaments i oportunitats que planteja la IA en relació amb la productivitat i el treball.

La jornada laboral ha tingut una reducció, tant en l'àmbit real com legal. Per exemple, a Anglaterra era de més de 3.000 hores anuals a finals del segle XIX, just en ple auge industrial, i actualment està per sota de les 2.000. Entre tant,

a Espanya, l'actual jornada de 40 hores es va pactar el 1984 durant el Govern del PSOE, partit que té com a proposta de la legislatura passar-la a 37,5.

L'escrit de Pilar Cuadrado ens presenta, més enllà de les legislacions, com han evolucionat i perquè les hores que dediquem a treballar. Explica que, segons l'Enquesta de Població Activa (EPA), a Espanya, les hores treballades a l'any per ocupat s'han reduït entre mitjans dels anys 80 i el 2023 al voltant de 300 hores (una caiguda del 17 %). Això equival a un descens de la jornada setmanal mitjana, que ha passat d'unes 37 hores a 30,9. Aquest descens l'explica per un doble efecte: pel progrés tecnològic, que ha permès guanys de productivitat que han donat lloc a un augment de les hores destinades a l'oci en detriment de les destinades al treball; i a això se li han sumat els canvis estructurals que inclouen la major especialització de l'economia en els serveis, la progressiva incorporació de la dona al mercat laboral, la tendència cap a una major proporció de treball a temps parcial i, més recentment, l'envelliment demogràfic.

Per la seva banda és Joan Sanchis qui explica en quin estat està actualment la possibilitat de reduir la jornada laboral. Destaca el canvi de paradigma que va suposar la crisi del 2008 quant a la necessitat de treballar, aleshores la reducció del temps de treball semblava una proposta completament fora de lloc, tothom volia treballar més, no menys, i el treball seguia percebent-se com el motor de l'ascensor social i del progrés econòmic. Lluny d'això, actualment estem vivint la transició cap a una societat que redueix i redistribueix el treball, observant evidències d'un canvi d'actitud, especialment entre les generacions més joves, que suggereixen una reavaluació de l'equilibri entre el treball i la vida personal.

Una de les claus que destaca Sanchis, és que la lluita pels excedents o per la plusvàlua, és la que determina en última instància la quantitat de treball necessària i això ens du al següent article, el proposat per Gilbert Cette i Antonin Bergeaud, que fa un recull del paper de la productivitat en el passat, el present i el futur. Destaca que les estadístiques mostren una desacceleració de la productivitat en tots els països avançats que no s'explica per una menor contribució de la intensificació en capital de les tècniques de producció, ni per un esgotament dels rendiments de l'educació o de les TIC sinó que prové d'una desacceleració del terme residual, la productivitat total dels factors (PTF).

Pel que fa al present i el futur, destaca que la intel·ligència artificial podria convertir-se en el veritable catalitzador de la productivitat, però no hi ha consens en que sigui així. Mentre que molts autors en aquest debat argumenten que la IA i la IAG (intel·ligència artificial generativa) haurien de ser la font de guanys de productivitat molt significatius, com els associats a la segona revolució industrial que va passar durant el segle XX, altres són molt més cautelosos.

Raúl Ramos aprofundeix en aquest debat i avança les primeres conclusions dels efectes de la IA, tant sobre la productivitat com sobre el treball, i ens permet tornar al debat de què passarà amb els llocs de treball, quins seran els principals perjudicats o beneficiats. Si bé planteja certes visions positives afirmant que hi ha ocupacions en les que la tecnologia complementa el treball humà, augmentant la productivitat i generant indirectament nous llocs de treball a causa de les innovacions generades i de l'augment de la demanda de productes d'algunes empreses, la societat segueix sent cauta i pessimista: en una enquesta realitzada als Estats Units durant el 2023, només un de cada deu dels enquestats pensaven que els beneficis de la intel·ligència artificial superaria els seus costos mentre que tres de quatre adults afirmaven que tindria un efecte negatiu sobre el nombre total de llocs de treball. En aquesta línia, a més, destaca que ja no seran només les tasques rutinàries, sinó també les creatives, les que podran arribar a ser realitzades de forma totalment autònoma per la intel·ligència artificial.

Ramos cita la recerca realitzada per Lane i Saint-Martin (2021), que han analitzat l'impacte de la intel·ligència artificial sobre el mercat de treball en els 10 anys previs i conclouen que no sembla que s'hagi produït un impacte negatiu sobre l'ocupació i els salaris a aquelles ocupacions més exposades a la IA, però assenyalen com a escenari més probable que es produeixi una reorganització de les tasques dins les ocupacions de manera que les empreses buscaran fomentar una major complementarietat entre els treballadors i la intel·ligència artificial, especialment en aquelles ocupacions altament qualificades que impliquen tasques cognitives no rutinàries, com ara tècnics de laboratori, enginyers o actuaris.

Aquesta puntualització de fer servir la paraula *tasques* i no *ocupacions* també la destaca la Pilar Ficapal i és significatiu. En concret, explica que mentre que als EUA i a Alemanya hi ha un 60 % d'ocupacions que tenen més del 30 % de tasques que es poden automatitzar, només en un 5 % d'ocupacions es poden automatitzar el 100 % de tasques.

El seu escrit fa un exhaustiu estudi sobre les diferents teories i resultats de les primeres investigacions que hi ha hagut al voltant de la IA i els seus efectes sobre el treball. Explica que si els processos d'automatització i els usos de la IA són capaços d'impulsar la innovació i l'eficiència fins al punt que apareguin noves i millors tasques, llocs de treball i ocupacions, llavors és possible visualitzar escenaris futurs de treball augmentat. En canvi, si l'automatització i la IA es queden en un nivell inicial de retallada de costos, sense impulsar la creació de noves tasques i d'ocupacions, aleshores l'escenari a visualitzar és el d'un futur amb el treball reemplaçat.

Finalment, conclou que es tracta de dirigir els usos de la tecnologia i l'automatització cap als interessos de les persones i no a l'inrevés. Per tant, la IA hauria de ser capaç d'automatitzar totes aquelles tasques que no interessin –per rutinàries, esgotadores, brutes o altres inconvenients– i alliberar uns espais de temps i d'eficiència que servissin per augmentar la qualitat del treball humà en altres tasques millors.

Seguint en la línia de valorar les tasques i veure quines es considera que seran més demandades en el futur, aprofundim en l'article de la Carme Pagès i la Miriam Durán que ressalten la importància de les anomenades competències toves en el futur del treball. Són aquelles que influeixen en com un individu es gestiona a si mateix, a altres persones i a les tasques que realitza, com per exemple les socials o les competències associades a la presa de decisions. Ressalta que la ràpida transformació del mercat laboral com a resultat de la incorporació de tecnologies digitals i, més recentment, de la IA, i l'augment de demanda de competències toves que això pot comportar, incrementen la importància d'entendre millor la demanda d'aquestes competències i de determinar si aquesta es concentra en determinats sectors i ocupacions o, per contra, és cada cop més ubiqua a tot el mercat laboral. Pel que fa a ocupacions, detecten una alta transversalitat de les competències d'adaptar-se al canvi i assumir la responsabilitat, la qual cosa suggereix que les empreses valoren especialment aquelles habilitats que permeten als empleats gestionar la incertesa i ser proactius davant les transformacions constants.

Si bé sabem que hem posat certa llum en la foscor, també tenim clar que estem en un moment d'impàs i de molta recerca per endavant. No serà fàcil mesurar els efectes de tots aquests canvis en la productivitat i és per això que hem volgut tancar aquesta edició d'*Oikonomics* amb l'article proposat per Díaz-Chao, que presenta una metodologia per a mesurar els fluxes de productivitat a partir dels canvis de la indústria, mitjançant una base de dades tan potent com la *Encuesta Sobre Estrategias Empresariales (ESEE)* que ofereix dades de la indústria manufacturera espanyola sobre un ampli ventall d'aspectes relacionats amb l'estratègia empresarial: beneficis, innovació, producció, ocupació i, en les últimes onades, intel·ligència artificial i sostenibilitat.

No hi ha dubte que la reducció de la jornada laboral, sense perjudicar empresaris ni treballadors, demana assolir un equilibri sostenible entre productivitat, capacitat i beneficis. Els canvis associats a la incorporació de la intel·ligència artificial i de la intel·ligència artificial generativa haurien d'incidir principalment en les tasques específiques que desenvolupen els treballadors, més que en les ocupacions en si mateixes. Aquest enfocament permetria que els resultats fossin predominantment qualitatius en lloc de quantitius.

És imprescindible implementar polítiques que evitin una destrucció massiva de llocs de treball –un risc que pot afectar a qualsevol nivell ocupacional– i, al mateix temps, promoure una major eficiència en l'execució de les tasques. Si aquest escenari s'assoleix, les activitats laborals es tornaran més efectives, tant pel que fa a la seva complexitat com al temps necessari per completar-les. Això permetria un reajustament harmoniós entre l'oferta i la demanda laboral, adequant-les a les necessitats del mercat en evolució.

Citació recomanada: CORTADAS GUASCH, Pau. «Jornada laboral, productivitat i intel·ligència artificial». *Oikonomics* [en línia]. Novembre 2024, núm. 23. ISSN 2330-9546. DOI: <https://doi.org/10.7238/o.n23.2412>

Pau Cortadas Guasch

pcortadas@uoc.edu

Professor dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC)

Doctor en Societat de la Informació i el Coneixement de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Màster en Societat de la Informació per la UOC i Llicenciat en Economia per la Universitat de Barcelona. Des de 2001 és professor de l'àrea d'Economia dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC). Els seus àmbits de coneixement són la teoria econòmica, sent expert en microeconomia, i l'estructura econòmica, en concret l'Economia Espanyola i mundial. Els seus interessos de recerca se situen en l'àmbit de l'economia laboral, sent expert en els canvis sobre l'ocupació de les diferents revolucions tecnològiques. Ha publicat diversos materials, capítols i articles sobre aquestes temàtiques i és membre de recerca del grup I2TIC.

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>.

ODS

